

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА
ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК

НАШ ЈЕЗИК

НОВА СЕРИЈА

Књ. VI св. 1—2

БЕОГРАД 1954

САДРЖАЈ

	Страна
1. А. Белић: О синтаксичкој конструкцији са свезицом <i>што</i>	1
2. М. Стевановић: Акцент трпног придева	7
3. Св. Георгијевић: О конструкцији <i>види му се</i>	20
4. Д-р А. Ђ. Костић: О потребама стручних терминологија	26
5. Св. Марковић: Положај замјеничке енклитике у вези са напредном употребом инфинитива и презента са свезицом <i>да</i>	33
6. М. С. Московљевић: Како треба изговарати и разумети Његошев стих „Чудна попа, јади га не били“?	41
7. Милимир Дражић: Језичка ситуација у Норвешкој	46
8. М. С. Лалевић: О језику у преводу два страна филма.	51
9. Језичке поуке	58

УРЕЂУЈЕ ОДБОР

Секретар Уређивачког одбора — Бранислав Милановић

Научна Ривита

ИЗДАВАЧКО ПРЕДУЗЕЋЕ НАРОДНЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ
БЕОГРАД 1954

Штампа Графичко предузеће „Академија“ - Београд, Космајска ул. бр. 28

ЈЕЗИЧКА СИТУАЦИЈА У НОРВЕШКОЈ

Данас у Норвешкој, поред огромног броја дијалеката, постоје и два званично призната језика. Постојање великог броја дијалеката није ни чудна ни необична ствар у земљи у којој је престоница (Осло) удаљена од норвешке најсеверније тачке исто толико колико, рецимо, од Рима. Али, да једна земља са непуну три и по милиона становника има два пуноправна језика јесте, доиста, врло чудна ствар. Мора се имати у виду да ова два језика нису јако различита међу собом. Норвежани, који говоре било којим од ова два језика, врло се лако споразумевају међусобно, али то су ипак два начина писања и говора, различити грама-тички облици и различите речи и изрази.

У Ослу и у југоисточној Норвешкој преовладава „државни“ језик (Riksmål), а у северозападним областима Норвешке највише се употребљава „сеоски“ језик (Landsmål). И поред тенденције извесних кругова да се ова два језика изједначе и стопе у један заједнички језик, оба језика су се развила толико да имају своје посебне књижевности, као и ватрене поборнике.

Можда се ни у једној земљи језички проблеми не дискутују толико у јавности као у Норвешкој. Готово сваки дан објављују се у листовима и часописима чланци у прилог или против једног или другог језика, у прилог или против спајања ова два језика у један. Па, ипак, паралелни развитак оба језика, са отприлике подједнаким бројем присталица, присилио је норвешку народну скупштину да још 1885 године донесе одлуку по којој су оба језика званично призната као равноправна. Све званичне одлуке могу бити објављене на било којем од ових језика, или на оба. Службеници морају

подједнако владати са оба језика, а нарочита се пажња обраћа на то да нико не сме да меша облике и изразе из ова два језика, већ увек мора да се чврсто држи једног од њих. У школама ученици уче оба језика, али школски савети одлучују који ће језик у дотичној школи бити главни, те, према томе, бити употребљаван на писменим вежбама.

Да би се лакше схватила ова компликована језичка ситуација у Норвешкој, потребно је осврнути се на неке чињенице из историје норвешког језика. Велике несреће норвешког народа у XIV веку, када Норвешка 1319 године пада прво под шведску, а потом под данску власт, као и куга 1349 године, која је покосила огроман број становништва, као и калуђера, који су били носиоци књижевне и културне активности у то доба, допринеле су да стари нордски (југозападни норвешки и исландски) језик постепено изумре и постане архаичан у Норвешкој.

Недостатак једног јаког културног центра у Норвешкој, јак утицај шведског, а потом још јачи утицај данског језика (за време норвешке уније с Данском од 1388 године до 1814-те), много су утицали на стварање једног новог норвешког говорног језика. Језик званичне администрације, дански језик, већ самим тим што није био јако различит од норвешког, него чак више личио на говорни норвешки језик него на стари норидски, задобио је још већи утицај са лутерском реформацијом 1536 године, када је Библија била преведена само на дански језик. Реформација је такође унела многе горњоњемачке речи и изразе и у дански и у норвешки језик, као што су ханзеатска насељавања немачких трговаца по скандинавским земљама, у своје време, унела у те језике многе доњоњемачке речи и изразе.

Од XVI века Норвежани пишу дански, иако са примесама норвешких облика и израза. Међутим, књижевни језик се употребљава само у службеним приликама. Говорни језик је разбијен у огроман број дијалеката. Чисти дански језик се никад није говорио у Норвешкој (осим у првих генерација данских службеника), већ је увек био заснован на норвешкој артикулацији, која је потпуно супротна данској.

Али, овај такозвани „свечани језик“ утицао је на формирање језика норвешке градске средње класе, који је поред данских, прихватио и многе немачке и француске речи.

Распад уније са Данском 1814 године донео је нови полет у норвешком културном и политичком животу. То је доба процвата романтизма, када се велича све што је народно и када се мисли да је језик једна од главних особина једног слободног народа. Норвешки песник Хенрих Вергеланд (1808 — 1845) захтева у то доба да се у норвешки књижевни језик унесу речи и облици говорног језика, јер је добро осећао колики је био јаз између писаног и говорног језика.

П. Асбјернсен (1812 — 1885) и Ј. Мое (1813 — 1882) са објављивањем своје збирке норвешких народних приповедака, у коју су унели многе речи и изразе из говорног норвешког језика, започели су са норвежинацијом писменог језика, коју ће касније неуморно спроводити педагог Кнуд Кнудсен (1812 — 1895), који је својим идејама утицао и на највеће норвешке књижевнике Ибзена и Бјерсона.

Сасвим нова епоха у историји норвешког језика настала је са појавом норвешког самоука филолога Ивера Иверсена (1813 — 1896), који је у стилу норвежинације променио чак и своје име и назвао се Ивар Осен (Ivar Aasen). На основу својих студија разних дијалеката, дао је своју „Граматику норвешког народног језика“ (*Det narske Falkesprogs Grammatik*, 1848) и Речник норвешког народног језика“ (*Ordbog over det norske folkesprog*, 1850) и хтео да на основу ових дијалеката створи прави норвешки писмени језик. Усвојио је три рода код именица, насупрот два рода именица у данском језику. Од почетка се борио за искључивање многих позајмљених речи из немачког језика тражећи да буду замењене речима норвешког или заједничког германског порекла.

Његов језик је назван „Landsmål“ (сеоски), насупрот писменом језику градске буржоазије, најчешће познатим под именом „Riksmål“ (државни језик). 1929 године званично су промењена имена „Landsmål“ у „Nynorsk“ (новонорвешки

језик), а „Riksmål“ у „Bokmål“ (књижевни језик), али се стари називи још и данас чешће чују у Норвешкој од нових.

Тако је половином XIX века започет овај норвешки језички сукоб, који још и данас траје. Једни су за Осенов језик, други за писмени данско-норвешки језик, који би се постепено прилагођавао норвешком изговору и усвајао специјалне норвешке речи и граматичке особине.

Агитација против „државног“ језика има националистички карактер, јер га оптужују да је то дански језик, док његове присталице тврде да је то сасвим различит језик од данског. И поред мањих измена унетих разним реформама у овај „државни“ језик, нпр. од 1907 године уместо сугласника *b, d, g* пишу се *p, t, k*, уместо предлога *af* употребљава се *av*, уместо наставка за прошло време *-ede* употребљава се *-et*, уместо *broder* (брат) пише се *bror*, уместо *sagde* (прошло време од *peћи*) употребљава се *sa*, уместо самогласника *aa* пише се *å*, уместо предлога *at* испред инфинитива глагола употребљава се *a*, итд., — неоспорна је чињеница да је писани облик овог језика веома близак данском, док је усмени облик различит од данског услед специјалне норвешке артикулације, која је много ближа шведском него данском начину изговора.

Тенденција да се ова два начина писања уједине, која је нарочито била јака после донете одлуке народне скупштине 1938 године о њиховом уједињавању, наишла је на велики број противника. Књижевници сматрају да би један вештачки створен заједнички језик био кочница за развој књижевности, док оба језика појединачно показују погодност за развој књижевности. Покренут је чак и један књижевни часопис „Реч“ (*Ordet*) за борбу против овог заједничког језика, названог „Samnorsk“. Иако је песник Вергеланд претсказивао да ће до краја XIX века бити створен један заједнички норвешки језик, тешко је веровати да ће то бити постигнуто и до краја XX века.

Али, и поред свега, и поред књижевних дела писаних „сеоским“ језиком, и поред изучавања овог у многим школама, и поред радио-емисија на овом језику, позоришних претстава на овом језику (чак и у Ослу једно од седам по-

зоришта даје претставе на овом језику) и необично јаког утицаја овог језика у северозападним покрајинама Норвешке, за странце, нарочито за оне заинтересоване за скандинавске језике као целину, од интереса може бити само норвешки „државни“ језик, не само због тога што су њиме писали Ибзен и Бјернсон, и што се већина листова објављују овим језиком, већ и због његовог средњег положаја међу скандинавским језицима, јер њега разумеју лако и Данци и Швеђани. Према статистици објављеној у норвешком листу „Morgenbladet“ од 28 августа 1954 године, 79% становништва Скандинавије разуме овај језик, док свега 47% разуме шведски, а 33% разуме дански. Филолози из скандинавских земаља раде на томе да се на овом језику објављују убудуће сва народна дела, пошто би то значило велике уштеде у штампарским трошковима, а била би доступна готово свима читаоцима из скандинавских земаља.

Могуће је да ће се норвешки „сеоски“ језик одржати још дуго времена, нарочито у удаљеним северозападним областима Норвешке, али је потпуно немогуће да би норвешки „државни“ језик могао ишчезнути или бити замењен „сеоским“, као што је тешко веровати да ће тенденција за уједињавањем ова два језика у ближој будућности успети, јер су оба језика захватила дубоке корене у народу. Рат између присталица ова два језика ће и даље трајати, писаће се и даље брда чланака по листовима о свим могућим комбинацијама језичких реформи, али за садашњу генерацију у Норвешкој је сигурно да ће и даље задржати два посебна језика.

Милимир Дражић